

*Карач Наталія,
кандидат філологічних наук, старший викладач,
Чортківський навчально-науковий інститут
підприємництва і бізнесу ЗУНУ,
kara4natali@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Тарас Шевченко – геніальний український поет, художник, прозаїк, драматург, політичний та громадський діяч. Він є творцем ідентичності українського народу, а також знаковою постаттю національної пам'яті України. Його творчість сприяла і продовжує сприяти розвитку та встановленню української літератури, культури, свідомості. Все його життя і творчість були присвячені Україні та українському народу. Письменник мріяв про ті часи, коли українська земля буде незалежною суверенною державою, коли в Україні шануватимуть рідну мову, культуру, історію та традиції, а люди зростатимуть справжніми патріотами своєї держави.

Фундаментальним джерелом формування національної свідомості та патріотичних поглядів Тараса Шевченка, особливо в ранній період творчості, була народна творчість, у якій відображалась героїчна боротьба українського народу із загарбниками проти соціального і національного гноблення. В багатьох творах Шевченко використав за основу історичні думи, перекази та легенди.

Як зазначає Є. Шабліовський, ще будучи підлітком, Шевченко глибоко сприймав переповіді та розповіді про постійну боротьбу з турецькими загарбниками. Історична основа живих традицій визвольної боротьби українського народу завжди оточувала письменника. Вже у ранніх творах ми зустрічаємо патріотичні почуття, які покликані до захисту українського національного духу [6, с. 9]. Саме ці почуття і збережені образи рідного краю стали одними із найважливіших аспектів формування національної свідомості не тільки поета, але й майбутнього підростаючого покоління. Багато поезій написаних у цей період творчості (кінець 30-х – початок 40-х рр.) пройняті

спрагою за волю та незалежність українського народу.

*Наша думка, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люди, наша слава,
Слава України!*

Зокрема формування історичних поглядів Т.Г. Шевченка не оминуло впливу передової зарубіжної історіографії. Він наполегливо вивчав, – як зазначає І. Гуржій, – історію стародавньої Греції і Риму, а також середньовічну історію країн Західної Європи. Аналіз творчості поета показує, що він вільно оперував фактами всесвітньої історії, даючи їм своє оцінне судження [2, с. 15].

Варто звернутись до текстів творів: «Розрита могила», «Великий льох». «Сон», «Чигирине, Чигирине», «Сліпий» та ін Т. Шевченко відтворив проблематику та наслідки колоніального політичного царизму щодо України. Відображення принижуючого ставлення колонізаторів до місцевого населення, виражають протест проти безправності та пригнічення національних меншин. Шевченко через свої твори прагнув поширити правду про колоніальну політику та підкреслював важливість боротьби за власну ідентичність, право та свободу.

Т. Г. Шевченка дуже хвилювала зрада національних інтересів. «Якщо частина української інтелігенції, брала участь в українському національному русі першої половини ХІХ століття, у становленні і розвитку української мови та літератури, то в цілому українське дворянство не тільки відмовилося від якої б то не було автономії, опозиції царизму, не тільки перейшло на службу до самодержавства, але навіть, в значній мірі, асимілювалося з російським дворянством, всіляко зрекалося належності до української нації» [2, с.21].

Вивчаючи історичне минуле своєї Батьківщини Тарас Шевченко дійшов узагальнення, що справжньою причиною руйнації в Україні, крім великодержавної політики царизму, є «козацька старшина», котра заради особистих вигод забула про інтереси народу. Отже й опинилась у рабстві або російських, або польських, або турецьких владик.

*Чого ж ви чванитеся, ви!
Сини сердешної України!*

*Що добре ходите в ярмі,
Ще лучше, як батьки ходили.*

Важливе місце у формуванні національної свідомості у творчості Шевченка займають славнозвісні події народно-визвольної війни 1648–1654 рр. Поет пишається історією цієї славної боротьби під керівництвом «славного батька» Богдана Хмельницького. Шевченко звертається до українців із закликом вивчати, знати, шанувати, пам'ятати про своє минуле, виховувати і формувати у майбутніх поколінь історичну пам'ять, повагу, любов, передавати із покоління в покоління створені традиції та звичаї пращурів.

Все життя поета, його творчість були спрямовані на захист прав і свобод поневоленого народу, формування у нього почуття патріотизму за славне минуле, готовності рішуче боротися за соціальне і національне визволення українського народу. Шевченко мав найголовнішу мету не лише передати в своїх творах трагічне минуле, але й нагадати сучасникам і нащадкам про славу героїчну боротьбу українського народу за своє соціальне і національне визволення, формуючи цим у підростаючого покоління національну свідомість [3, с.12]. Шевченко є першим хто наголосив на необхідності знати і пишатися своїм минулим, застерігаючи про трагедію втрати історичної пам'яті, адже народ, який не знає своєї історії, минулого – не має майбутнього.

Твори Шевченка і його постать ніколи не були для українців обмеженими тільки рамками літератури чи культури, – Шевченко є явищем української духовності, могутнім джерелом національної самосвідомості, учасником історичного життя народу, порадником, Батьком, навіть пророком майбутнього та апостолом правди, символом України. Україна була для нього всім, і він є нині всім для українців. Жоден з поетів нового часу не здатний дорівнятись у цьому до Шевченка, чий заповіт завжди єднатиме людей у служінні Україні:

*Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабишкін О. Шевченкова слава. Київ: Дивослово. 1989. 89 с.
2. Гуржій І. О. Історичні погляди Тараса Шевченка. Київ: Наукова думка. 1964. 242 с.
3. Різниченко О. Культ Шевченка в його історичній ретроспективі. Артанія. 2011. №1. Кн. 22. С.12.
4. Сверстюк Є. Шевченко і час. Київ: «Воскресіння», 1996. 160 с.
5. Симоненко Р. Г. Тарас Шевченко та його доба: у 3 т. Харків: Фоліо, 2013. Т. 1. 495 с.
6. Тарас Григорович Шевченко. Повна збірка творів, в трьох томах. Київ. 1951. т. III. с. 172.
7. Шабліовський Є. С. Патріотичні ідеї в творчості Шевченка. Київ: «Радянська Україна», 1961. 92 с.

*Куца Ольга,
доктор філологічних наук, професор,
Куца Лариса,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
larkutsa@ukr.net*

«БАЖАННЯ ЖИТТЯ» – ЗАСАДНИЧА ФОРМУЛА

УНІВЕРСАЛЬНОЇ ХУДОЖНЬОЇ СИСТЕМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Іван Франко писав: «Коли б мені прийшлося схарактеризувати поезію Шевченка, то я сказав би: се поезія бажання життя» [2, с. 264]. Учені неодноразово акцентували, що художня література (поезія і проза) мало дає прикладів подібних проявів *бажання життя*, яке відтворюють сторінки Шевченкових творів. У його творчому житті перемагав потяг до написання поезій, які, за його ж висловом, наче ті «плаксиви, худі діти», призводили до драматизму і фатальності життя художника. Уже поезія «Думи мої, думи мої...» дивовижно поєднувала більшість мотивів і настроїв у всій художній системі